

EPISCOPUL FILARET APAMIAS BELDIMAN IERARH MOLDOVEAN ȘI CTITOR MAI PUȚIN CUNOSCUT

Ruxandra Beldiman

Filip Beldiman, alias episcopul Filaret Apamias, deține un loc important între reprezentanții familiei, iar figura sa a fost întodeauna înconjurată cu respect, deși activitatea sa este relativ puțin cunoscută, atât de către membrii familiei, cât și de către cei care studiază istoria Bisericii Ortodoxe Române. În istoria familiei, Filaret Apamias își găsește locul între figuri precum hatmanul Nichifor Beldiman *Decapitul*¹; *Vornicul* Alexandru², autorul faimoasei *Jalnice tragedii a Moldovei*, sau alții precum Alexandru zis și *Adevărul*³ fondatorul ziarului cu același titlu, Alecu,

¹ **Nichifor Beldiman** – *Decapitul* (n. ½ a. sec. al XVI-lea - + 1615) a urcat toate treptele ierarhiei boierești, ajungând a deține titlul de hatman. În anul 1613 se căsătorește cu Ana Mânja, cu care a avut patru copii: Teodor, Mihălaș, Maria și Ioan din care descind Beldimanii din ziua de astăzi. Nichifor a fost un apropiat al domnitorului Constantin Movilă și capul opoziției ridicate împotriva lui Ștefan Tomșa în anul 1615, motiv pentru care capturat fiind, a fost decapitat, iar leșul său aruncat în apele Siretului. v. și Mihai Sorin Rădulescu, [Radu Beldiman], *Familia Beldiman schiță genealogică și istorică*, în *Cu gândul la lumea de altădată*, București 2005, p. 48; Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, ediție critică de P.P. Panaitescu, București, 1944, p. 32-34.

² **Alexandru – Alecu Beldiman** – *Vornicul* (n. 1760 - + 1825) este descendent direct al precedentului și a fost căsătorit în patru rânduri: 1. Ileana Teodosia Conachi, 2. fiica lui Manolache Romano, 3. Ileana Costandachi și 4. Elena Greceanu. Din aceste căsătorii au rezultat doi copii: Vasile și Profira măritată Cantacuzino-Pășcanu. A deținut și el o seamă de funcții în Moldova: comis (1786), serdar (1789), ban (1794), agă (1814) și vornic (1821). S-a ilustrat și ca co-autor al „Proiectului republicei aristo-democraticești”, împreună cu alți boieri la 1821. Este îndeobște cunoscut ca autor al *Jalnicei tragedii a Moldovei*, precum și ca traducător de texte literare din limba franceză și autor al primelor meditații poetice ale literaturii române. v. Mihail-Dimitrie Sturdza, *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească A-Bog*, București 2005, p. 409-410; și Nicolae Iorga, *Istoria literaturii Române în secolul al XVIII-lea*, vol. II, ediția a 2 a, București 1928, p. 76; (coord. I. Chițimia) *Dicționar cronologic. Literatura Română*, București 1979, p. 61, 69, 83-86, 89.

Prezența mai multor Alexandru/Alecu în rândurile familiei (în general primul născut) a determinat indentificarea acestora prin porecle sau prin funcția cea mai înaltă pe care a deținut-o.

³ **Alexandru V. Beldiman** – *Adevărul* (1832 – 1898), fiu al lui Vasile și al Mariei, născută Mavrocordat (cumnata lui Gheorghe Bibescu -Vodă), a fost căsătorit cu domnița Smaranda Callimachi (fiica domnitorului Scarlat Callimachi). Din această căsătorie au rezultat doi copii: Alexandru și Edmond. După studii liceale efectuate la un pension în Elveția și studii universitare de Drept la Paris, se întoarce la Iași unde va deține o serie de funcții în administrația Principatului Moldovei. Susține candidatura lui Alexandru Ioan Cuza la domnie, iar în anul 1862 este chemat de Cuza la București unde va deține postul de Prefect al Poliției Capitalei, până în luna februarie 1866. Ziarist fondator al “Ziarului Iașilor” și al “Adevărului”, cuzist și pe urmă republican și anticarlist. v. și Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea*, București 1999, p. 93.

Ministru Plenipotențiar cunoscut sub numele de *Excelența*⁴, ori vărul său, din ramura cadetă, Iordache⁵, fost deputat de Vaslui.

Dar, să vedem cine este acest Filip și unde își află locul în genealogia familiei. Parinții săi erau vornicul Gheorghe Beldiman (1724-1792) și prima sa soție Maria, născută Costache-Epureanu. Tatăl s-a recăsătorit ulterior cu Maria Lefter. Din aceste alianțe au rezultat mai mulți copii⁶, nu doar Filip. Amintim deci pe Anastasia (măritată cu spătarul Constantin Rosetti), Alecu *Vornicul*⁷, Ioan sluger și Dumitru (n. cca 1773-1837), vornic și el, cu toții îngropați în necropola⁸ familiei, aflată la biserica Tâlpălari din Iași.

Ca în multe alte familii, barbații din familia Beldiman dețineau funcții civile, foarte puțini au fost cei ce au intrat în rândurile Bisericii, iar în acest context, cazul lui Filip – Filaret Apamias reprezintă o situație aparte, având în vedere faptul că și-a descoperit vocația încă din tinerețe. Dintre Beldimani s-au călugărit, dar spre sfârșitul vieții, doar trei persoane: Constantin⁹, intrat 1701 în rândurile Bisericii, sub numele de Calist, stră-unchi al lui Filip, de asemenea în timpurile moderne coana Marghiolița¹⁰,

⁴ **Alexandru A. Beldiman** – *Excelența* (1855-1924), fiul al precedentului și al domniței Smaranda Callimachi. Din căsătoria cu Martha Faehling au rezultat patru copii: Alexandru, Elisabeta, Victor și Areta Maria. După absolvirea studiilor de Drept la Universitatea din Berlin, va reveni la București și va intra în slujba Ministerului Afacerilor Externe al Regatului României pe care-l va servi până în anul 1918. Va deține o serie de funcții, între care cele mai importante au fost de Director General și Ministru Plenipotențiar la Berlin (1896-1916). v. și Predescu, *op. cit.*, p. 93.

⁵ **Iordache Beldiman** (1806-1870), a fost fiul lui Dumitru, fratele mezin al *Vornicului*, s-a ilustrat în mai multe funcții: Vornic al Dreptății (1857); candidat la domnie (1859); deputat de Vaslui și președinte al Adunării Legislative (1870), Primar de Iași (1870). A fost căsătorit în două rânduri: 1. Ecaterina Dimachi și 2. Pulcheria Rallet, din ambele alianțe se vor naște copii: Dumitru (1), Smaranda, Zoe, George, Pulcherie și Polixenia (2).

⁶ Rădulescu, *op. cit.*, p. 250. Autorul nu face o referire precisă, din care să rezulte ale cui mame erau nevestele lui Gheorghe Beldiman. Noi am pornit de la ipoteza, neconfirmată deocamdată, că, mama primilor trei copii ar fi fost Maria Costache-Epureanu. Considerăm importantă sublinierea înrudirii acestia cu înaltul prelat moldovean Veniamin Costache.

⁷ vezi nota 2, p. 1.

⁸ În anul 1998, prin grija unchiului nostru (moșu) Radu Beldiman Beldimani înmormântați la Dârste (Alexandru Excelența, soția sa Martha și fiica sa Elisabeta), sunt aduși la mănăstirea Ciorogârla unde se aflau deja îngropați Maria Beldiman (n. Mavrocordat) intrată în călugărie și fiul său Alexandru *Adevărul*. S-a creat astfel o nouă necropolă pentru ramură stabilită la București. Cei rămași la Iași au continuat a se îngropa la Tâlpălari, până la stingerea ramurii în 1863. Excepție de la regulă fac Victor Beldiman și Dumitru Beldiman îngropați în alte lăcașe.

⁹ **Constantin**, strănepot de fiu al lui Nichifor *Decapitulul*. A fost căsătorit cu Ilinca Crucerescu, văduvă lui Anghel Kogălniceanu, din această căsătorie nerezultând nici un copil. În anul 1701 se decide a deveni călugăr, scop în care va adopta numele de Calist.

¹⁰ **Maria** născută Mavrocordat (n. 1803 - +1883) era sora Zoiței Doamna, soția lui Gheorghe Bibescu. A fost soția lui Vasile *Postelnicul*. S-a ilustrat, pe lângă frumusețe și prin dărnicia și generozitatea sa, foarte cunoscute și apreciate în Iași unde ținea casă deschisă. v. ș. Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, vol. II, Iași 1923, p. 3-5.

devenită călugăriță, mai apoi stareță a mănăstirii Pasărea¹¹ și în sfârșit, un caz aparte îl constituie cel al Smărăndiței¹², devenită de tânără călugăriță catolică în Belgia, unde peste puțin timp își va găsi sfârșitul.

Filip se naște la 18 octombrie 1770, în capitala Moldovei într-una dintre cele două case părintești situate una în ulița Strâmbă (azi Agatha Bârsescu) și alta în cea Sârbească strada Lăpușeanu).¹³ A fost unicul reprezentant la familiei care a îmbrățișat viața monahală, descoperindu-și vocația încă dela vârsta de 22 de ani, slujind atât Mitropolia Moldovei, cât și cea a Țării Românești, până la înaintata vârsta de 73 de ani, un an înaintea morții sale, urcând astfel treptele ierarhiei ecleziastice până la scaunul mitropolitan. Ne putem întreba care a fost educația de care a beneficiat tânărul Filip, până să intre în rândurile Bisericii. Este interesant de amintit, în acest loc, faptul că, odată cu generația sa, familia Beldiman își face intrarea în viața culturală a Moldovei.¹⁴ Aminteam mai devreme faptul că fratele cel mare era Alecu, autorul *Jalnicei tragodii*¹⁵ dar și de traduceri din limba franceză, de versuri, probabil cel mai cunoscut dintre Beldimani, în afara cercului familiei. Însă și ceilalți doi frați aveau veleități literare: Ioan s-a ocupat cu traduceri din limba greacă, iar mezinul Dumitrache este scriitor, fiind considerat co-autor, alături de Costachi Conachi (1777-1849) și Nicolae Dimachi (c.1777-1836) al uneia dintre primele opere dramatice ale literaturii noastre: *Comedia banului Costache Canta ce-i zic Căbuian și cavalier Cuceș*.¹⁶ Cu asemenea preocupări literare, survenite desigur la maturitate, putem presupune ca frații Beldiman au beneficiat cel puțin de o educație îngrijită, informațiile fiind extrem de lacunare. În ceea ce privește pe Filip, nu deținem nici un fel de informații, dar putem avansa ipoteza ca nu a rămas lipsit de educație, și a urmat mai mult ca sigur cursurile școlii domnești. Un document scris de el (1813) și adresat Mitropoliei Ungrovlahiei, asupra căruia vom reveni, scris cu caractere chirilice, dar în limba română, demonstrează o vorbire și o scriere elegantă, a unui intelectual rasat.

¹¹ Câțiva ani înainte de moarte se va retrage la mănăstirea Ciorogârla unde va fi și îngropată. v. și nota 9, p. 2.

¹² **Smaranda** (n. 1857-+ cca.1877) a fost un vlăstar cu destin tragic. Fiica lui Dumitru (*Matache*) și al Elizei Lupu Balș, a fost răpită de mama sa, în urma divorțului de soțul său. Deși născută la Florența, în jurul vârstei de 20 se călugărește într-o mănăstire catolică din Belgia. Matache și-a petrecut restul vieții căutându-și copilul, motiv pentru care în ultimă instanță a apelat și la ajutorul Reginei Elisabeta a României, cu speranța că înaltele contacte ale acesteia îl vor putea ajuta. v. și Pierre Basqué, *Notices biographiques sur Smaragda Marie Beldimano fille de feu Démétrius Beldimano et de Elisabeth Balsche de Iassy, Roumanie. Mémoire justificatif destiné a Messieurs les Juges du Tribunal de Iassy et a quelques personnes amies par qui l'on voudrait faire mal apprécier le procès en pension alientaire intenté par Mademoiselle de Beldimano à sa mère*. Liège, 1898.

¹³ Nu am putut stabili în care dintre cele două case s-a născut și a trăit până la vârsta de 22 de ani. Dar, este posibil ca această perioadă să o fi petrecut în casa din ulița str Strâmbă, cealaltă fiind proprietatea fratelui mai mare Alecu Vornicul, cumpărată din banii de zestre ai soției sale Ileana Costandachi.

¹⁴ Rădulescu, *op. cit.*, p. 250.

¹⁵ Vezi nota 2, p. 1.

¹⁶ v. și *Dicționarul...*, *op. cit.*, p. 100.

Către 1793¹⁷, doctorul Andreas Wolff, sas originar din zona Sibiului, stabilit în Iași, ne lasă următoarea referință: (...) *Cunosc foarte bine doi frați Beldiman, sunt de un temperament ager, veseli, le plac vânătoarea, distracțiile sociale și par în comportarea lor sinceri și credincioși, însușiri rare la greci, sau la români*¹⁸ Cert este faptul că unul dintre cei doi este Alecu fratele cel mare, cel de-al doilea să fie oare Filip ? Dacă este așa sau nu, documente ce vor ieși ulterior la iveală, vor putea confirma sau infirma această ipoteză. În jurul vârstei de 20 de ani, Filip își descoperă vocația într-u monahie, motiv pentru care va intra în slujba Bisericii, și anume la data de 13 noiembrie 1792¹⁹, sub numele de Filaret, poate chiar la sugestia unchiului său dinspre mamă, episcopul Veniamin Costache²⁰, care i-a apreciat chemarea și harul duhovnicesc. Nu a fost singurul boier intrat în rândurile Bisericii, se poate spune că exista deja o tradiție.

Date foarte concrete privind activitatea arhiereului Filaret în intervalul 1792-1812, anul *înstrăinării* sale, în Țara Românească nu cunoaștem. Din *încredințarea*²¹ semnată de el și trimisă mitropoliei Ungrovlahiei (1813), rezultă că în acest interval *m-am aflat slujind în Moldova, atât la sfințele episcopii Hușul și Romanul, cât și la sfânta mitropolie*. Dacă luăm în calcul faptul că, în luna iunie a lui 1792 Veniamin Costache este ales episcop de Huși, putem deduce că acesta l-a luat încă de la început, din noiembrie, pe tânărul Filaret pe lângă dânsul, intuindu-i potențialul și calitățile. Iar

¹⁷ Dată ipotetică.

¹⁸ Sturdza, *op.cit.*, p. 409. v. și Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistischen historischen Beschreibung des Fürstentums Moldau*, Hermannstadt, 1805.

¹⁹ Inscripție păstrată pe verso-ul portretului său păstrat la stăreția mănăstirii Slatina. Aceasta conține data nașterii (18 octombrie 1770), precum și data intrării în cinul monahal (13 noiembrie 1792). Tabloul (ulei pe pânză) se datorează unui autor necunoscut.

²⁰ Veniamin Costache (1746-1846) este scoborător dintr-o veche familie boierească din Moldova, s-a născut în satul Roșiești de Fălciu, fiind deci vecin de moșii cu Beldimanii. A intrat în rândurile Bisericii în anul 1785, la vârsta de 15 ani, si-a perfectat educația pe băncile Academiei Vasilene din Iași și în urma în importantul centru de cultură al mănăstirii Neamț. La vârsta de 21 de ani ajunge egumen al mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, în anul 1792, este ales episcop de Huși prin intermediul protectorului său, noul mitropolit, Iacob Stamate și în 1796 ajunge episcop de Roman. În această nouă calitate se va ocupa de o serie de acțiuni de caritate, precum și de îmbunătățirea sistemului învățământului. În 1803, după moartea protectorului său și grație bunului renume câștigat, este ales în scaunul mitropolitan, funcție datorită căreia în diferite situații va ocupa funcția de caimacam (1807-1812; martie-mai 1821). Preocuparea pentru îmbunătățirea învățământului, de data aceasta pe tot cuprinsul Moldovei este una din activitățile de căpătâi. Astfel o seamă de tineri au putut studia în străinătate, grație ajutorului său financiar. A organizat învățământul bisericesc creând seminarul ce astăzi îi poartă numele, precum și o școală de muzică bisericească. S-a ilustrat prin traduceri importante de texte bisericești, dogmatice, cărți de istoria Bisericii. În urma disputelor avute cu Mihalache Vodă Sturdza, 1842 se va retrage la mănăstirea Slatina pe care o păstorise la un moment dat. v. și Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași*, București 1888, p. 59; Predescu, *op. cit.*, p. 234.

²¹ Încredințarea arhiereului semnată *Filaret Apamias Beldiman*, din anul 1812. Arhiva Istorică Centrală Arhivele Naționale, Fondul Mitropolia Țării Românești, CCCVI/3, v. și Sturdza, *op. cit.*, p. 409.

patru ani mai târziu, în iunie 1796, se vor strămuta împreună la episcopia de Roman, unde unchiul fusese numit în funcția de episcop. Ierarh de aleasă cultură, traducător de texte bisericești din limbile gracă și slavonă, reprezentant de vârf al mișcării pașiene din Moldova, Veniamin Costache, crease un mediu de cultură și de traduceri în preajma sa. Într-un asemenea mediu erudit, educația monahului Filaret se va fi aprofundat cu siguranță, cu atât mai mult cu cât, fiind în imediata apropiere a unchiului său, putem crede că acesta s-a implicat în mod direct.

Personalitatea acestui înalt prelat, pe atunci de 24 de ani, l-a marcat pe tânărul Filaret, devenindu-i astfel mentor. Să fi mers Filaret și la Iași o data cu instalearea mentorului său 1803 în scaunul mitropolitan ? Se pune de-acum întrebarea unde se va fi aflat el între 1803 și 1812 când se strămută la Câmpulung Muscel. Să fi deținut o funcție administrativă în cadrul Mitropoliei ? Așa s-ar părea, dacă ținem cont de afirmațiile sale, e drept lacunare. Funcția va scoate la iveală aptitudinile de excelent administrator. Cert este că la un anumit moment Filaret este numit *proiestos al Slatinei moldovenești*²², funcție ce o va deține cu multă probabilitate până în 1812.

Mănăstirea Slatina situată în județul Suceava, la acea dată mănăstire de călugări, era unul dintre importantele așezăminte monahale ale Moldovei, fiind ctitoria domnitorului Alexandru Lăpușneanu, care se și călugărise de altfel acolo, sub numele de Pahomie, și concepută de la început ca ansamblu fortificat. De altfel mitropolitul avea să aleagă acest locaș să-i fie loc de veci, simțindu-se profund legat de acest complex mănăstiresc.

În anul 1805, arhiereul Filaret deținea deja funcția de *proiestos*, fapt ce reiese și dintr-o scrisoare, semnată în această calitate și trimisă domnitorului Alexandru Moruzzi (octombrie 1806 - martie 1807), în care îl informează cu îngrijorare despre starea de degradare avansată a așezământului monahal, precum și despre dispariția doarelor bisericești și a hrisoavelor.²³ (...) *Nu numai că a fost arsă și pustiită patruzeci de ani, dar încă s-au prădat de unguri și leși și au luat împreună cu ei odaorele mănăstirii și scrisorile moșiiilor.* Mănăstirea fusese victima a numeroase jafuri și incendii de la sfârșitul secolului al XVI – lea și până către 1800, se impunea deci un egumen care să refacă ansamblul și să-i redea vechea strălucire.²⁴ Mitropolitul putuse, dacă mai era nevoie, să se convingă de calitățile deosebite, de excelent administrator, poate și de abil diplomat ale lui Filip Beldiman.

Egumenul Filaret va sluji aici până, în jurul anului la 1812 când, *din întâmplare viind aicea în Țara Românească întâiș dată cu alte trebuințe și după zăbava ce am făcut mi-au plăcut locul și patria, cum și patrioșii și așa prin sfătuirea prea sfinției sale părintele mitropolitului a toată Ungrovlahia, chirios chir Nectarie și a altor cinstiți patrioși, m-am făcut și eu de patrie aceasta patriot.*²⁵ Interesant este faptul că documentul în cauză este iscălit cu numele de Filaret *Apamias* Beldiman,

²²Nu cunoaștem anul exact ar hirotonisirii sale în această funcție. Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, Fascicolul I, București, 1905, p. 246.

²³ Corina Nicolescu, *Mănăstirea Slatina*, București 1966, p. 10-11.

²⁴ Ample măsuri de restaurare se iau de la începutul secolului al XIX-lea, lucrări întrerupte de asediul și jaful survenit în timpul Eteriei la 1821.

²⁵ Încredințarea arhiereului *Filaret Apamias Beldiman*, op. cit.

ceea ce dovedește că acest al doilea nume și-l luase înainte de a merge în principatul vecin, nu știm însă cu cât timp înainte. Apamia fusese o mitropolie înființată la începutul secolului al V-lea²⁶ și o tradiție orală a familiei afirmă că mitropolitul Moldovei, mentorul său, ar fi fost supărat de luarea acestui nume, motiv pentru care relațiile dintre cei doi s-ar fi răcit, cel puțin pentru un timp.²⁷ Nu știm în ce măsură această afirmație este sau nu adevărată, așa cum nu putem nici pretinde faptul că urmare acestui fapt, Filaret ar fi fost exilat și din acest motiv ar fi decis să treacă în Muntenia. Se impune totuși întrebarea: în ce scop să fi venit Beldiman și cum a putut obține în așa scurt timp o parohie importantă? Să fi venit oare într-o misiune diplomatică, putem oare crede că a venit *din întâmplare (...)* și *cu alte trebuințe*, decât cele religioase, știindu-l totodată și un apropiat al mitropolitului Costache? Misiunea de oricare tip să fi fost s-a prelungit considerăm noi o dată cu hirotonisirea sa de către mitropolitul Nectarie, act ce s-a făcut desigur cu înalta încuviințare a înalte stătătorului Bisericii moldave, *prin a căror ajutoarnă m-am învrednicit și la treapta arhieriei și mi-am pus și metanie la sfânta mănăstire Câmpulungul din sud Mușcel, hram Adormirea Maicei Domnului, la care iarași după alegerea părintelui mitropolit, m-am învrednicit și igumen (...).*

Atât Veniamin Costache, cât și egumenul Filaret, erau adepți ai fenomenului paisian²⁸, la care aderaseră și o serie de înalți prelați din principatul vecin, cu toții implicați într-o seamă de activități de traducere, un fenomen ce contribuise la desființarea hotarelor religioase între cele două Principate. Așa s-ar putea explica, credem noi, faptul că, prelatul moldav a putut fi hirotonist un an mai târziu (1813), drept egumen al unui important așezământ monahal, mănăstirea Negru-Vodă, ctitoria princiară de la Câmpulung Muscel. *Mă leg, spune noul egumen, să păzesc toate ctitoriceștile așezăminturi ale aceștii mănăstiri (ce sunt așezate prin domneștile hrisoave și patrieștile cărți, cu groaznice și înfricoșate blestemuri, cari și eu însumi le-am văzut) întocmai ca un fiu adevărat al aceștii sfinte mănăstiri, iar nu vitrig.* Interesant este faptul că și acest așezământ monahal era într-o stare avansată de degradare, ca și Slatina, dar mai mult decât atât, se afla într-o situație financiară de-a dreptul dezastruoasă cu o datorie de 50.000 de taleri²⁹ Filaret Beldiman va deține calitatea de egumen al acestui așezământ aproape 25 de ani până târziu în anul 1837. În acest interval de timp (1813-1837) se va dedica refacerii situației financiare și de

²⁶ Oraș, cunoscut astăzi sub numele de Qalaat-el-Mudiq, situat în Asia Minor și capitală a provinciei Syria Secunda, aflat în vecinătatea Antiohiei, Episcopatul dispărea odată cu ocuparea de către otomani a provinciei.

²⁷ V. și Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

²⁸ Mișcarea paisiană, a cărui inițiator a fost Paisie starețul de la Neamț, reprezintă un moment semnificativ în istoria Bisericii Ortodoxe Române, pentru că, și datorită acestora cele două biserici ale Moldovei și Ungrovlahiei vor sprijini puternicul curent de reînnoire națională. Biserica contribuie astfel la mișcarea de consolidare a unității spirituale și religioase, ce va contribui la formarea noastră ca o națiune modernă. O importantă piatră de temelie s-a pus prin traducerea, tipărirea și distribuirea de texte religioase în limba română. Iorga, *op.cit.*, p. 246; arhimandrit Macarie Ciolan, *Neoisihasmul paisian: reînduhovnicirea vieții noastre*, <http://www.crestinortodox.ro>.

²⁹ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

asemenea reconstrucției bisericii. Un contract de arendă, datat 10 decembrie 1823, semnat de către egumenul Filaret și paharnicul Andronache stabilește suma de 20.000 de lei, ce va fi plătită într-un interval de 3 ani, pentru arendarea munților și a celor două moșii Stănești și Bădești, proprietăți ale mănăstirii.³⁰ Singura proprietate rămasă nearendată, a fost muntele Mușuroaiele, deoarece aici pășteau turmele lăcașului monahal. Contractul mai stipula faptul că, din suma primită, o parte va fi direcționată spre visteria Țării, aducându-se astfel o contribuție la acoperirea datoriei naționale. Acest contract poate fi considerat ca parte, a proiectul starețului Filaret de a reface situația financiară a mănăstirii. Suma obținută nu pare a fi fost suficientă, motiv pentru care apelează și la o altă formulă, care privită retrospectiv denotă caracterul și delicatețea sa sufletească, și anume vânzarea unor moșii ale sale³¹, situate în zona Fălciu³². Astfel banii obținuți au mers la plata datoriei și deopotrivă la reconstrucția bisericii. Cu experiența căpătată probabil la Mitroplia Moldovei, unde a deținut, după cum afirmam anterior, și o funcție administrativă, precum și la stăreția de la Slatina, dar și cu răbdare și chibzuială, a știut să restabilească balanța financiară și să platească întreaga datorie ce greva existența lăcașului. Următorul pas, la fel de important l-a constituit refacerea bisericii. Lucrările vor începe în anul 1826, la dorința expresă a lui Grigore Ghica Vodă (1822-1828) și se vor încheia în 1832, târnosirea având loc la 30 octombrie³³. Cu această ocazie este refăcută și pictura din interiorul bisericii și astfel tabloul votiv prezintă între alți ctitori și pe egumenul Filaret Apamias Beldiman. Un personaj încă tânăr la chip, deși, la data târnosirii avea deja vârsta de 62 de ani, cu privire fermă, poate chiar severă, bărbat frumos, cu bărbia încadrată de o barbă tăiată scurt și îngrijită, care denotă originea sa boierească. Pe cap poartă desigur mitra, iar pe umeri peste rasa monahală o mantie arhierească închisă la gât, ai cărei piepti sunt decorați cu simbolul crucii inserat într-un pătrat. La gât poartă engolpionul cu chipul Mântuitorului surmontat de o coroană. În mâna dreaptă ținecârja arhierească, în timp ce cea stângă este adusă la piept, într-un gest elegant. Compoziția este întregită de un postament pictat, pe care se află un pergament parțial desfăcut, purtând inscripția *...lase nemuritoriu/ Al său nume pre pământ la cei ce-s viețuitori*³⁴

³⁰ Documentul se păstrează în arhiva mănăstirii. v. și Fănel Stefanescu, *Activități economice ale Episcopiei Argeșului între 1863-1918*, București 2004, p. 107, [manuscris], v. <http://www.biblioteca.ase.ro>

³¹ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

³² În familie s-a transmis legenda că, boierii Beldimani ar fi originari de pe Valea Elanului situată în zona Fălciu – Murgeni, azi județul Vaslui.

³³ [arh. P. Miclescu], *Mănăstirea Negru-Vodă*, București, 1968, p. 7. *Biserica este cea construită în anii domniei lui Grigore Ghica, prin grija egumenului Filaret [Beldiman], după cât se pare din aceeași piatră cu care fusese zidită inițial biserica.* Istoricul actual al bisericii amintește faptul că, în acest scop a fost chemat și însărcinat cu lucrarea arhitectul Franz Walet, care ar fi folosit materialele de construcție existente. Interesant este faptul că, arhitectul Paul Emil Miclescu nu menționează contribuția vreunui unui arhitect în această etapă de refacere. În intervalul 1828 - 1831 a avut loc o întrerupere, datorată războiului ruso-turc, molimilor, dar și marii foamete.

³⁴ Iorga, *op.cit.*, p. 134-135, în Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, București, 1929; v. și Erbiceanu, *op.cit.*, p. 413-414.

Atributele prezente în acest tablou votiv, datat circa 1826-1832, sunt dovada faptului că la sosirea sa în Muntenia, Filaret *Apamias*, deținea deja funcția onorifică de episcop.³⁵ După 19 ani de păstorire chibzuită și în care își arătase pe deplin calitățile de bun administrator, reușise să realizeze ambele deziderate stabilite încă de la hirotonisirea sa ca egumen al mănăstirii Negru-Vodă, și anume ștergerea datoriei și refacerea edificiului de cult. Astfel, cei doi protectori ai săi, probabil *patrioții* amintiți în *Încredințarea* sa, banii Grigore Brâncoveanu³⁶ precum și Constantin Bălăceanu au obținut prelungirea mandatului său cu încă 10 ani, respectiv până în aprilie 1837.³⁷

Un element interesant ce se desprinde de asemenea din documentul deja menționat, este afirmația cu care își încheie declarația către mitropolie din 1813 (...) și până la răsufarea mea cea de pe urmă, să-mi petrec viața întru această sfântă mănăstire unde să-mi rămâie și oasele și mult puțin, ce mi se va afla rămasuri, până la cel mai mic.³⁸ Să fi plecat el din Moldova cu dorința fermă de a se stabili în Muntenia și de a sluji aici până la obștescul sfârșit. Oare ce motive să-l fi determinat la această strămutare ? Să fi fost oare o declarație în care a dat dovadă de multă diplomatie ? Cert este că, câțiva ani mai târziu, într-o scrisoare adresată *Preasfințite Stăpâne*, Mitropolitului Veniamin se plânge afirmând: (...) *Pierzând pe poveștitorul străinătăților mele (...), sărac am ramas ca un copil fără de părinți și prin țări streine, ah ! amărâtă străinătate!*³⁹ Din conținutul scrisorii se deduce pe deoparte faptul că, cei doi prelați erau într-o corespondență asiduă, pe de altă că, exista o relație strânsă de ordin duhovnicesc și privat: *Părintele meu cel dulce, tu ai rămas în locu-i, nu lăsa pre un deznădăjduit (nu la cele sufletești, să nu dea Domnul) ci la durerile mele (...) adevărul arăt că nimic nu m'au putut mângâia (...) cât m-au mângâiat scrisorea Preosfinției Vostre (...). Stepânul meu eu cu cu cuvinte vrednice de mulțămire la părinteștile Preosfinției Vostre îngrijiri pentru mine nevrednicul nu poci gasii*⁴⁰

³⁵ Mulțumim doamnei dr. Oana Iancovescu, istoric de artă, colega noastră de la Institutul de Istoria Artei „G.Oprescu” pentru prețioasele informații oferite cu generozitate, referitoare la vestmântul și atributele ierarhului Filaret, precum și la semnificația simbolică a acestora.

³⁶ Amintim aici faptul că, banul Grigore Brâncoveanu a adoptat pe Zoița Mavrocordat (viitoarea Doamnă, soția lui Gheorghe Bibescu), fiica cumnatei sale Catrina Balș, măritată Alexandru Mavrocordat. Sora Zoiței fiind Maria, măritată cu Vasile *Postelnicul*, nepot de frate a lui Filaret *Apamias Beldiman*, căsătoria urmând a avea loc în anul 1825. Ne punem întrebarea în ce măsură a contribuit ierarhul la această înrudire, dat fiind legăturile sale cu bătrânul ban..

³⁷ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

³⁸ *Încredințarea* arhiereului *Filaret Apamias Beldiman*, *op. cit.*

³⁹ Răspunsul lui Filaret Beldiman, la scrisoarea de condoleanțe trimisă lui, de către Mitropolitul Veniamin, adresată la moartea fratelui său mai mare, Vornicul Alecu Beldiman, datată 2 ianuarie 1826. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. CDLXII, p. 413.

⁴⁰ v. nota 38.

O altă scrisoare a ierahului adresată aceluiași destinatar⁴¹, ne oferă o serie de elemente noi. În acest interval de timp, Filaret se deplasează în mai multe rânduri în patria sa, și de asemenea cu ocazia decesului fratelui său (1826), pentru a se închina la mormântul acestuia. Admiteam anterior posibilitatea ca, Filaret să fi deținut o funcție cu valențe diplomatice, pe lângă Mitropolitul Grigorie. Astfel, în acest document se menționează prezența la București, a unor tineri moldoveni, trimiși de Veniamin Costache pentru a învăța la Sf. Sava și care se găseau sub ocrotirea lui Beldiman. Acesta i-a găzduit la conacul său, aflat în vecinătatea renumitei școli, asigurându-le astfel pentru o scurtă perioadă de timp, până la sosirea burselor dela Iași, cazarea.

Din informațiile amintite deducem că, documentul are și rolul de a informa, pe superiorul său de Iași, despre evoluția situației.⁴² Se mai face de asemenea referire, la o vizită întreprinsă de ierarhul moldovean, la Cernica în compania Mitropolitului Ungrovlahiei și a părintelui Pafnutie.

Putem deduce aici, faptul că, Filaret nu era considerat un simplu egumen, din moment ce călătorea în acest anturaj.

Un alt document, datat 1828 întregeste informațiile privitoare la funcțiile sale administrative din sânul Mitropoliei Moldovei, fapt interesant deoarece la acea dată el încă deținea funcția de stareț al mănăstirii Negru-Vodă. Episcopul Meletie înaintează mitropolitului său o cerere de concediu din comisia averilor mănăstirești, propunând totodată ca locul său, să fie preluat de *Preosfinția sa părintele Apamias*⁴³, prezența sa este cerută de afacerile episcopiei ce o conduce. Prin urmare deși strămutat în principatul vecin, cu funcțiile amintite mai sus, rămâne stăns legat, atât de vlădica cât și de mitropolie și de înalții ierarhi și extreme de activ în cercurile bisericești. În articolul său dedicat istoricului familiei boierilor Beldiman, Mihai Rădulescu face afirmația, cum că, calitatea de egumen al mănăstirii Negru-Vodă este prelungită cu încă 10 ani, mai precis din anul 1827⁴⁴, interesant este în acest context, faptul că la 1829⁴⁵ figurează ca proiestos al mănăstirii Slatina, pe care o va servi cu certitudine până către 1840. Este deci posibil ca în acest interval, Filaret Bediman să se fi întors

⁴¹ Scrisoare datată 8 februarie 1826, este un răspuns la epistola Mitropolitului Moldovei, datată 25 ianuarie. Datele apropiate vin în sprijinul afirmației cum că între cei doi ierarhi exista o corespondență asiduă. Filaret vorbește de *bucuria ce aveți pentru venirea nevredniciei mele la Iași*. v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. CDLXIII, p. 414.

⁴² Pentru copii tineri cei trimiși de *Preosfinția Vostra*, încă până a nu ne scrie *Preosfinția Vostra*, am avut acea purtare de grije de a-i cerceta la șola, mai virtos că conacul meu iaste pre aproape de sfântul Sava unde șed și învață, si cu venirea mea duhovnicește ve voi da poliforie de tote. v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. CDLXIII, p. 414. Sublinierile îmi aparțin.

⁴³ (...) Și fiindcă după poftirea ce am făcut *Preosfinției sale părintelui Apamias*, au primit a fi în locul meu la *Comitetul pricinilor greco-mănăstirești* (pentru care am fost chemat la Iași.). v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. DX, p. 444. Scrisoare este datată 17 septembrie 1828. Facem cuvenita mențiune că, Filaret Beldiman a fost singurul ierarh al Bisericii din Moldova, care a purtat numele de Apamias, în documente figurând fie ca Filaret Apamias, fie ca Apamias.

⁴⁴ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

⁴⁵ Între anii 1828-1831, din pricina războiului ruso-turc, lucrările de restaurare, după cum am amintit deja au fost întrerupte. Rădulescu, *op.cit.*, p. 252.

în Moldova pentru scurtă perioadă, sau, cum afirma M. Rădulescu, să fi revenit definitiv la Slatina, iar de acolo să fi condus afacerile mănăstirii muntene. Documente ce vor ieși ulterior la iveală, vor fi poate în măsură să explice aceste coincidențe și neconcordanțe, totodată. În anul 1829⁴⁶ sunt continuate lucrările de refacere ale mănăstirii Slatina, reluate după asediul și jaful inițiate de grupul eterist al lui Iordache Olimpiotul. Arhimandritul⁴⁷ Filaret reface turnul principal – poartă de acces în incintă, cu doar un etaj⁴⁸, în care amplasează un paraclis de iarnă⁴⁹, ocazie cu care gangul porții se modifică, iar fațadele vor primi un decor în stilul epocii cu o colonadă de tip neoclasic. Prin urmare reîntors oficial în Moldova, este invitat să participe în multiple comisii mitropolitane, așa cum arătam anterior și precum reiese și din alte acte.

În 1832 îl întâlnim, nu știm însă în ce calitate, într-o scrisoare a lui Teodoret Superiorul Mitropoliei din Suceava, adresată casierului Enuță de la Mitropolia din Iași. Documentul face referire la o limbă de clopot, executată la o fabrică din Bucovina pentru o biserică din București.⁵⁰ În sfârșit, într-un alt act, datat 1833, îl întâlnim în calitate de membru comisiei de *Ocârmuire a averilor Mitropoliei*, act referitor la averea imobilă a metohului Mitropoliei, Mavromolul din Galați.⁵¹ În aceiași an 1833, se deplasează și la moșia familială de la Miroslava, situată la sud de Iași, cu un scop bine precizat: ctitorirea unui așezământ ecleziastic, biserica conacului, care

⁴⁶ Semnalăm aici necordanța unor date, Corina Nicolescu menționează anul 1829 ca an al refacerii paraclisului, în timp ce Nicolae Stoicescu amintește anul 1834. Stoicescu, *op.cit.*, p. 824, nota 62. *Paraclisul Sf. Niculae și Sf. Spiridon, făcut de egumenul Filaret apamias Beldiman, 1834.* v. Stoicescu, *op.cit.*, p. 824 nota 62. Nicolescu *op.cit.*, p. 14.

⁴⁷ Probabil, din această a doua păstorire se păstrează la stăreția mănăstirii un portret în ulei, al cărui autor nu îl cunoaștem. Este reprezentat bust, din trei-sferturi dreapta și prezintă multe asemănări cu portretul votiv de la biserica mănăstirii Negru-Vodă. Lipsesc însă hrisovul și mitra. Lucrarea datează de la mijlocul, sau din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.

⁴⁸ În general turnurile cu paraclis sunt concepute pe două nivele. Lucrările de restaurare sunt descrise în pomelnicul arhierului Ghenadie. Nicolescu, *op.cit.*, p. 14.

⁴⁹ Edificiul poartă și astăzi, în amintirea ctitorului său, numele de *paraclisul Beldiman*. Conform spuselor prea cuvioasei maicei starețe Evelina, în epoca comunistă s-a interzis cu desăvârșire ținerea slujbelor în interiorul bisericii a fost interzisă, acestea au avut loc în această incintă. În anii 1990, la insistențele răposatului meu unchi Radu Beldiman (1920-2004), la intrarea în paraclis s-a reamplasat pisană din bronz care amintește actul ctitoririi a strămoșului nostru. Radu Blediman a reînnoit tradiția și legătura familiei cu acest așezământ monahal, începând cu anii 1960 și a fost deseori oaspete al stăreției și a rămas în amintirea mănăstirii ca un om darnic și serviabil. Memoria sa este și astăzi vie la mănăstirea Slatina.

⁵⁰ După poronca *Înalt Preaosfințitului Stepân, din 28 a trecutei luni Octombrie, în cuprinderea, că după alăturata probă să se facă o limbă de clopot pentru București, poronciță de Domnul Plenipotent, prin Filaret Apamias, în urmarea căreia porunci înfăptușind proba din Bucovina s'au și făcut întocma.* v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. DXLIV, p. 475. Sublinierile îmi aparțin.

⁵¹ Fi bret Apamias figurează ca autor, alături de Veniamin Roset și de Ioan Paharnic, ca semnatori ai documentului datat 8 mai 1833. v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. DXLVIII, p. 476-477.

însă, prin dorința și voința sa va servi și satului.⁵² Un gest care caracterizează omul și ierarhul. Nu știm până în ce an a păstorit ierarhul la mănăstirea Slatina, mai mult ca sigur că până în 1834, dacă nu și mai târziu. Datele nu sunt extrem de clare. Cert este că în acest timp și până în anul 1841 va continua să fie membru a diverse comitete ale Mitropoliei, va deține totodată și o funcție în administrație.⁵³

Mitroplitul Veniamin dovedise că are încredere în acest eclezias, i-a apreciat inteligența, calitățile de excelent administrator, încredințându-i pe parcursul vieții, felurile sarcini de varii importanțe. În anul 1841, în urma conflictului iscat între vlădica și Mihalache Vodă Sturdza (aprilie 1834- iunie 1849), unul dintre motive, dar nu singurul, fiind refuzul domnitorului de a contribui din punct de vedere financiar la refacerea bisericii mitropolitane, înaltul ierarh decide să se retragă din scaunul mitropolitan. Vacanța scaunului a implicat constituirea unui consiliu pentru alegerea unui locțiitor, persoana aleasă va fi Filaret Apamias Beldiman, desigur și la recomandarea mentorului său.⁵⁴ Va ocupa această funcție timp de doi ani, perioadă în care va cârmui cu multă înțelepciune și cumpătate, calitățile pentru care a fost apreciat de către marele mitropolit s-au dovedit a fi extrem de folositoare pe perioada acestu înalt mandat. În anul 1843 se va retrage și el din funcție. Despre aceste ultime luni precum și despre decesul său nu se cunosc prea multe, nu știm nici în ce așezământ monahal s-a retras. Pomelnicul bisericii Tălpărlari nu specifică acest lucru.

Rămân astfel pentru moment fără răspuns, o serie de întrebări privind pe de-o parte perioadele în care a slujit în cele două așezăminte monahale, sau dacă a deținut sau nu o funcție cu caracter diplomatic pe lângă Mitropolia Ungrovlahiei, pe perioada șederii sale în principatul vecin. Acestea sunt întrebări care își vor găsi poate răspunsul, într-o oarecare măsură, printr-un studiu aprofundat al arhivelor celor două mănăstiri, sau al celor două mitropolii.

Alese mulțumiri se cuvin prea cuvioasei maicei starețe Evelina de la mănăstirea Slatina, care ne-a primit pe mătușa mea Ruxandra Mișu Enzensberger și pe subsemnata (înaintea celei de a III înatălniri de familie, august 2004), cu multă bunăvoință în amintirea unchiului nostru moșu Radu Beldiman și ne-a permis să călcăm pe urmele înaintașului nostru Filaret Apamias, egumen al mănăstirii. Ocazie cu care, am putut vizita *paraclisul Beldiman*, neaccesibil vizitatorilor, și cu care am fost primite cu ospitalitatea moldovenească și mănăstirească binecunoscute, la stăreție.

⁵² Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București 1974, p. 943. CORNEȘTI, com. Miroslava, jud. Iași (bis., din 1833, construită de Filaret Beldiman); v. și Rădulescu, *op.cit.*, p. 252;

⁵³ Rădulescu, *op.cit.*, p. 252.

⁵⁴ În anul 1841, prin demisia Mitroplitul Veniamin Costache, postul rămase vacant. Se constituie atunci un Comitet ecleziastic, al cărei căpetenie a fost, timp de doi ani, episcopul Filaret Apamas, care deținea astfel funcția de locțiitor de Mitropolit al Moldovei. N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, Iași 1914, p. 248.

THE BISHOP FILARET APAMIS BELDIMAN – HIERARCH FROM MOLDAVIA AND A LESS KNOWN FOUNDER

SUMMARY

Filip Beldiman, alias Filaret Apamis Bishop, has a an important place among the representatives of his family, and his figure was always covered with respect, although his activity is relatively less known, among his family members, and also by those who are studying the history of the Romanian Orthodox Church. In the family history, Filaret Apamis finds his place between figures as the Nichifor Beldiman hetman – *The Decapolit*; Alexander *High Steward*, the author of *The Famous Pitiful Tragedy of Moldavia*, or others like Alexander also called *The Truth* the founder of the newspaper with the same title, Alecu, Plenipotentiary Minister known under the name of *The Excellency*, or his cousin, from the cadet branch, Iordache, was a Vaslui deputy.

Filip is born on 18th of October 1770, in the capital of Moldavia in one of the two parental houses one is situated in the Curved alley (today Agatha Bârsescu) and the other in the Serbian one (today Lăpușneanu Street). He was the only representative of his family who embraced the monachal life. Around the age of 20, Filip discovers his monachal vocation, reason for which he will enter in the Church service on 13th of November 1792, under the name of Filaret, maybe even at the suggestion of his uncle from his mother side, the Bishop Veniamin Costache, which appreciated his spiritual call and gift. He was not the only boyar entered in the Church rows, it is possible to say that is already existing a tradition.

He was the only member of his family who embraced the monachal life even at the age of 22 years old, serving also at the Moldavia's Metropolitan Church and also at the Țara Românească Metropolitan Church, till the age of 73, a year before his death, ascending in this way the ecclesiastic steps till the Metropolitan Chair.

He was the hegumen of the Slatina Monastery in Moldavia where he rebuilds the principal tower - and the access gate, in which he places a winter chapel, occasion of which the gate's passage is modified, and the facades will receive a decor in the epoch's style with a colonnade of neoclassic type. He was also the egumen of the Negru-Vodă Monastery from Câmpulung Muscel from Țara Românească.

For two years he occupies the function of metropolitan.